

> Retouradres Postbus 20701 2500 ES Den Haag
de Voorzitter van de Eerste Kamer
der Staten-Generaal
Kazernestraat 52
2500 EA Den Haag

Datum 19 juni 2026
Betreft Beantwoording tweede inbreng schriftelijke vragen over het
Defensiematerieel begrotingsfonds (DMF) (K) over het jaar
2026

Ministerie van Defensie

Plein 4
MPC 58 B
Postbus 20701
2500 ES Den Haag
www.defensie.nl

Onze referentie
MINDEF20260045398

*Bij beantwoording, datum,
onze referentie en
onderwerp vermelden.*

Geachte voorzitter,

Hierbij bieden wij u de antwoorden aan op de tweede set schriftelijke vragen gesteld over het Defensiematerieel begrotingsfonds (DMF) (K) over het jaar 2026.

Wij zijn ons ervan bewust dat in de vorige ronde niet op alle gestelde vragen volledig is ingegaan. Wij hechten eraan te benadrukken dat wij ditmaal bijzondere zorg hebben besteed aan de volledigheid en helderheid van de beantwoording. Met deze set antwoorden beogen wij dan ook de resterende onduidelijkheden weg te nemen en u zo volledig mogelijk te informeren.

Hoogachtend,

DE MINISTER VAN DEFENSIE

DE STAATSSECRETARIS VAN DEFENSIE

Dilan Yeşilgöz-Zegerius

Derk Boswijk

Antwoorden op schriftelijke vragen over de Ontwerpbegroting over het DMF (K) over het jaar 2026 (Kamerstuk 36800-K)

De leden van de SP-fractie hebben onderstaande vragen gesteld:

- 1. Kan de regering reflecteren op de vraag hoe zij een adequate balans denkt te waarborgen tussen noodzakelijke vertrouwelijkheid enerzijds en de controlerende taak van het parlement anderzijds? Naar mening van de leden van de SP-fractie wordt deze vraag des te prangender nu de defensiebegroting ongekend hard groeit.**

Defensie maakt altijd de zorgvuldige afweging tussen transparantie, democratische controle en veiligheidsbelangen. Het uitgangspunt van is daarbij om zoveel mogelijk informatie openbaar te delen - met uw Kamer, maar ook de media en burgers te delen. Diezelfde informatie wordt echter ook benut door partijen die Nederland kwaad willen. Dit betekent niet dat informatie standaard geheim is, maar dat zij uitsluitend vertrouwelijk met uw Kamer wordt gedeeld wanneer openbaarmaking de operationele veiligheid, de veiligheid van militairen of de militaire weerbaarheid kan schaden. De informatiepositie van de Kamer verandert hierdoor dus niet.

- 2. Kan de regering daarbij tevens aangeven welke informatiecategorieën over strategische afhankelijkheden, buitenlandse leveranciers en digitale infrastructuur naar haar oordeel niet openbaar kunnen worden gemaakt, maar wel vertrouwelijk met de Kamer kunnen worden gedeeld? Op welke wijze wordt geborgd dat de Kamer haar controlerende taak ook op deze terreinen daadwerkelijk kan blijven uitoefenen?**

Vanwege de bescherming van de operationele en veiligheidsbelangen is het nodig om kritisch te kijken naar de vertrouwelijkheid van onze informatie. In Kamerstukken wordt daarom op een hoger abstractieniveau gecommuniceerd. Vanuit het perspectief op commerciële vertrouwelijkheid zijn er reeds afspraken met de Kamer gemaakt over de manier van delen van deze informatie. Zo worden er in voorstadia van aanbestedingstrajecten geen bedrijfsnamen genoemd, zijn er afspraken met de Kamer over het delen van financiële kaders en worden leveringstermijnen niet gespecificeerd om te voorkomen dat kwaadwillenden inzicht krijgen in dergelijke capaciteiten.

Wanneer openbaarmaking de operationele veiligheid, de veiligheid van militairen of de militaire weerbaarheid kan schaden, wordt middels vertrouwelijke bijlages de Kamer zo goed als mogelijk geïnformeerd over (de voortgang) op trajecten als deze. In de bijlage vindt u de hoofdlijnen op basis waarvan Defensie afweegt om informatie vertrouwelijk dan wel openbaar aan uw Kamer te versturen. De informatiepositie van de Kamer verandert daarmee dus niet.

- 3. De regering antwoordt op de vraag naar het aandeel van defensie-uitgaven dat terechtkomt bij Nederlandse, Europese en niet-Europese bedrijven dat de Kamer in de Stand van Defensie wordt geïnformeerd over het percentage contracteringen bij Nederlandse bedrijven en dat het overige aandeel plaatsvindt bij niet-Nederlandse bedrijven. De leden van de SP-fractie constateren dat hiermee de vraag niet wordt beantwoord. Kan de regering alsnog aangeven welk percentage van de defensie-uitgaven terechtkomt bij:**
 - a. Nederlandse bedrijven;**
 - b. Europese bedrijven (inclusief Nederlandse bedrijven);**
 - c. niet-Europese bedrijven?**

Defensie werkt momenteel op basis van het coalitieakkoord aan een nieuwe rekenmethode om uw Kamer te informeren over strategische afhankelijkheden op het gebied van defensieaankopen en productie. Defensie informeert uw Kamer in de Stand van Defensie van dit najaar over de nieuwe rekenmethode, waarbij nadrukkelijk aandacht is voor de gestelde doelen in het coalitieakkoord. Defensie rapporteerde eerder al halfjaarlijks over het percentage contracteringen bij Nederlandse bedrijven in de Stand van Defensie. Het percentage dat tot op

heden werd gebruikt, zegt echter niets over strategische afhankelijkheden (bijvoorbeeld de productielocatie). Daarom wordt dit percentage vervangen voor de nieuwe rekenmethode, om zo uw Kamer te informeren over de voortgang op de gestelde doelen in het coalitieakkoord. De percentages waar uw fractie om vraagt, ziet op deze oude berekening. De percentages zijn daarbij als volgt:

- Percentage contracteringen bij Nederlandse bedrijven: 37%
- Percentage contracteringen bij Europese bedrijven: 77%
- Percentage contracteringen bij niet-Europese bedrijven: 23%

Defensie hecht er aan te benadrukken dat deze percentages zijn berekend over de contractwaarde in euro's. De bedragen kunnen over tijd wijzigen, omdat contracten kunnen veranderen over tijd.

- 4. De regering stelt voorts dat de Kamer reeds is geïnformeerd over de uitgaven aan materieel van producenten en leveranciers uit Israël en de Verenigde Staten. De leden van de SP-fractie constateren dat in de beantwoording geen cijfers worden genoemd. Kan de regering alsnog aangeven welk bedrag in de afgelopen jaren en welk bedrag in 2026 naar verwachting wordt besteed aan materieel van:**
- a. Amerikaanse producenten en leveranciers;**
 - b. Israëliische producenten en leveranciers?**

Antwoord 4a.

In de beantwoording van de feitelijke vragen hoofdstuk X 1e suppletoire wet op de defensiebegroting op 17 juni 2025 (Kamerstuk 36725 X nr. 6) is gemeld dat in de daaraan voorafgaande vijf jaar voor ongeveer € 6,5 miljard aan materieel van producenten en leveranciers uit de VS is uitgegeven. In de beantwoording van de feitelijke vragen hoofdstuk X 1e suppletoire wet op de defensiebegroting op 16 april 2026 (Kamerstuk 36915 X nr. 4) is gemeld dat in aanvulling op dit eerder genoemde bedrag voor € 730 miljoen is besteld aan materiaal van leveranciers uit de VS.

Antwoord 4b.

In de beantwoording van de feitelijke vragen hoofdstuk X 1e suppletoire wet op de defensiebegroting op 17 juni 2025 (Kamerstuk 36725 X nr. 6) is gemeld dat in de daaraan voorafgaande vijf jaar voor €430 miljoen is aangeschaft aan materieel van Israëliische leveranciers. In de beantwoording van de feitelijke vragen hoofdstuk X 1e suppletoire wet op de defensiebegroting op 16 april 2026 (Kamerstuk 36915 X nr. 4) is gemeld dat in aanvulling op dit eerder genoemde bedrag voor ongeveer € 1 miljard is besteld aan materieel van leveranciers uit Israël.

- 5. Indien de regering van oordeel is dat deze informatie reeds eerder aan de Kamer is verstrekt, kan zij deze informatie dan alsnog integraal of samengevat opnemen in de beantwoording, zodat de Kamer niet zelf in verschillende documenten naar de gevraagde gegevens hoeft te zoeken?**

Zie antwoord vraag 4.

- 6. De leden van de SP-fractie vroegen met welke Amerikaanse en Israëliische bedrijven voor 2026 en latere jaren contracten zijn afgesloten. De regering antwoordt dat de Kamer hierover reeds is geïnformeerd via het Defensie Projectenoverzicht 2026 en via de brieven van 17 juni 2025 (36 725 X, nr. 6) en 16 april 2026 (MINDEF20260028717). De leden van de SP-fractie constateren dat de inhoud van deze brieven niet wordt weergegeven in de beantwoording en dat ook geen verwijzingen of hyperlinks zijn opgenomen waarmee deze informatie eenvoudig toegankelijk is. Bij het invoeren van 'MINDEF20260028717' in de zoekfunctie van de website van de Eerste Kamer komt men slechts op de beantwoording van onze vragen**

uit. Daardoor blijft onduidelijk welke informatie precies wordt bedoeld en wordt de gestelde vraag niet beantwoordt.

Kan de regering alsnog:

- a. een overzicht verstrekken van de Amerikaanse en Israëlische bedrijven waarmee voor 2026 en latere jaren contractuele verplichtingen bestaan? Indien de regering van oordeel is dat deze informatie niet openbaar kan worden verstrekt, op welke grondslag berust dat oordeel en is zij bereid deze informatie vertrouwelijk met de Kamer te delen?**
- b. aangeven welke informatie hierover volgens haar reeds met de Kamer is gedeeld;**
- c. de relevante passages uit de genoemde brieven samenvatten dan wel integraal opnemen in de beantwoording;**

Antwoord 6a.

In het Defensie Projecten Overzicht (DPO) wordt in het geval van verwerving van materieel uit landen van buiten de EU per project de naam van de hoofdleverancier vermeld. In het meest recente DPO (Kamerstuk 27830 nr. 489) betreft dit bijvoorbeeld de verwerving van Patriot PAC-3 raketten, de Deep Strike Capaciteit Air, de middellange tot lange afstand raket voor de F-35, de modulaire bewapening voor de Multifunctionele Ondersteuningsvaartuigen, de Initiële Counter-Unmanned Aircraft Systems (C-UAS), de modulaire ballistische bescherming voor het Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS) en de Short Range en Medium Range Anti-Tank capaciteit (SRAT/MRAT). Conform de afspraken uit het Defensie Materieel Proces (DMP) wordt het Parlement met DMP-brieven geïnformeerd over de voorgenomen keuze voor een specifiek product en leverancier bij materieelprojecten boven de € 50 miljoen. Dit geldt ook voor de verwerving van defensiematerieel buiten de EU. Met de informatievoorziening in het DMP en in het DPO wordt uitvoering gegeven aan de motie Piri c.s. (Kamerstuk 36800 X nr. 34). Defensie communiceert enkel openbaar over een beoogde leverancier – en daarmee het land van herkomst – als het betreffende bedrijf daarmee instemt. De inhoud van contracten waaronder de contractwaarde, is commercieel vertrouwelijk en wordt niet gedeeld.

Antwoord 6b.

Defensie heeft totaalbedragen met de Kamer gedeeld (zie antwoord vraag 4) en in dezelfde Kamerstukken (Kamerstuk 36725 X nr. 6, Kamerstuk 36915 X nr. 4) ook voorbeelden genoemd van lopende contracten bij leveranciers uit Israël en de Verenigde Staten (zie beantwoording vragen 36, 37, 41, 47, respectievelijk vragen 1 en 2). In het DPO is bij de projecten waar dat kon aangegeven om welke leverancier het gaat van buiten Europa, conform de motie Piri c.s. (Kamerstuk 36800 X nr. 34).

Antwoord 6c.

In de brief van 17 juni 2025 (Kamerstuk 36725 X nr. 6) is aangegeven welk bedrag Defensie heeft uitgegeven aan materieel van leveranciers uit de Verenigde Staten en uit Israël in de daaraan voorafgaande vijf jaar (specifiek vragen 42 en 43). In de brief van 16 april 2025 (Kamerstuk 36915 X nr. 4) is het bedrag aangegeven van de bestellingen bij leveranciers uit de Verenigde Staten en uit Israël tussen 17 juni 2025 en 16 april 2026 (specifiek vragen 13 en 15). De bedragen zijn vermeld in het antwoord op vraag 4.

- 7. De leden van de SP-fractie vroegen of de regering bereid is ervoor te zorgen dat het aandeel van uitgaven aan materieel geleverd door bedrijven buiten de Europese Unie substantieel en op zo kort mogelijke termijn afneemt. De regering licht in haar antwoord toe waarom in sommige gevallen buiten Europa wordt ingekocht, maar gaat niet in op de gestelde bereidheidsvraag. Kan de regering deze vraag alsnog expliciet beantwoorden?**

In het Coalitieakkoord is opgenomen dat het kabinet inzet op een sterker Europa in de NAVO en op het afbouwen van afhankelijkheden van landen buiten het NAVO-bondgenootschap. Defensie geeft uitvoering aan de opdracht uit het Coalitieakkoord om werk te maken van de streefpercentages voor gezamenlijke aanschaf van materieel met Europese partners en inkoop bij Nederlandse en Europese ondernemers (inclusief licentieproductie en onderhoud).

8. Is de regering bereid om een kwantitatieve doelstelling te formuleren voor het terugdringen van de afhankelijkheid van leveranciers van buiten de Europese Unie? Zo nee, waarom niet?

Het kabinet stelt deze kwantitatieve ambitie in het Coalitieakkoord. Specifiek streeft het kabinet ernaar om 40 procent van de defensieaankopen en productie gezamenlijk met Europese partners te doen en 50 procent in te kopen bij Nederlandse en Europese ondernemers (inclusief licentieproductie en onderhoud). Defensie zet deze streefpercentages momenteel, vanuit de beschikbare data, om in meetbare en navolgbare key performance indicators (KPI's). In de Stand van Defensie van dit najaar wordt uw Kamer hierover nader geïnformeerd.

9. De regering stelt dat zij werkt aan versterking van de Nederlandse en Europese defensie-industrie. Kan zij aangeven welke concrete afname wordt nagestreefd van het aandeel materieel dat afkomstig is van leveranciers buiten de Europese Unie in:
a. 2030;
b. 2035?

Het kabinet streeft ernaar om een percentage van 50 procent van de defensieaankopen en productie in Nederland en Europa te realiseren. Defensie werkt momenteel aan de uitwerking en rekenmethode van dit streefpercentage in het coalitieakkoord. Uw Kamer wordt hierover in de Stand van Defensie van dit najaar geïnformeerd.

10. De leden van de SP-fractie vroegen naar strategische afhankelijkheden die voortvloeien uit de aanschaf van materieel en digitale systemen buiten Europa. De regering verstrekt hierover geen informatie. Kan de regering aangeven welke strategische afhankelijkheden zij momenteel als het meest relevant beschouwt voor de Nederlandse krijgsmacht?

Onderwerpen die inzicht geven in operationele belangen worden om veiligheidsredenen alleen in beslotenheid besproken. Dit betreft bijvoorbeeld gedetailleerde informatie over onze operationele gereedheid, specifieke operationele effecten, aantallen of de levertijd van het defensiematerieel. Het uitgangspunt blijft een goede informatievoorziening, zodat het parlement haar controlerende taak kan uitoefenen en een goede afweging kan maken. Over strategische afhankelijkheden kan informatie worden verstrekt in een vertrouwelijke (technische) briefing.

11. Indien deze informatie niet openbaar kan worden verstrekt, is de regering dan bereid deze informatie vertrouwelijk ter inzage te leggen aan de Kamer? Zo ja, op welke wijze en op welke termijn?

Op 23 juni 2026 is een vertrouwelijke technische briefing aan de Eerste Kamer gepland over strategische afhankelijkheden.

12. De regering geeft aan dat zij samen met bondgenoten de mogelijkheden onderzoekt om Europese alternatieven te ontwikkelen voor het Maven Smart System van Palantir. Kan de regering nader toelichten:
a. welke risico's zij ziet ten aanzien van strategische afhankelijkheid van Palantir;
b. welke functionele afhankelijkheden momenteel bestaan;
c. welke stappen worden gezet om eventuele afhankelijkheden te verminderen?

Kwalitatief gezien levert Palantir hoogwaardige oplossingen die naadloos aansluiten op de behoeftens van militaire operators. Op Europees niveau zijn er individuele initiatieven om vergelijkbare oplossingen te ontwikkelen, maar deze bieden echter nog niet dezelfde mogelijkheden. Hierdoor is het voor Defensie niet mogelijk om over te stappen zonder de operationele voorsprong te verliezen. Om deze reden wil Defensie de afhankelijkheid van één enkele aanbieder afbouwen. De software van Palantir wordt op dit moment op specifieke en afgebakende plekken binnen de organisatie gebruikt. Om afhankelijkheden te minimaliseren en verder af te kunnen bouwen, worden er maatregelen getroffen, zowel technisch, organisatorisch en contractueel. Dat betekent dat de software niet breed is gedeeld en de rest van de organisatie

onafhankelijk van deze software opereert. Er is dus geen sprake van een functionele afhankelijkheid.

Om de afhankelijkheid van de software van Palantir te verminderen hanteert Defensie een tweesporenbeleid. Het primaire spoor ziet toe op de ontwikkeling van een alternatief, waarbij wordt opgetrokken met Europese en NAVO partners en marktpartijen. Het secundaire spoor ziet toe op het veilig en gecontroleerd gebruiken van de software van Palantir. Dit gebruik richt zich op het vergroten van operationele effectiviteit. De lessen uit dit afgebakende gebruik worden meegenomen in het primaire spoor.

13. Kan de regering aangeven welke categorieën gegevens binnen Defensie in het kader van de pilot met het Maven Smart System worden verwerkt?

Maven Smart System is software die gebruikt wordt ter ondersteuning van operationele besluitvormings- en bevelvoeringsprocessen. De gegevens die verwerkt worden door het systeem zijn van operationele aard.

14. Kan de regering aangeven waar deze gegevens worden opgeslagen, welke partijen toegang hebben tot deze gegevens en welke waarborgen zijn getroffen ten aanzien van gegevenssoevereiniteit?

De data die gebruikt wordt voor de pilot is eigendom van Defensie en draait op eigen datacenters van Defensie. Daarnaast wordt uitsluitend gewerkt met Defensie apparatuur, die alleen op een Defensielocatie kan worden gebruikt. Alleen volledig gescreende medewerkers hebben toegang tot deze data. Indien dit een ingehuurde expert betreft gebeurt dit onder supervisie. Ook de ingehuurde experts zijn ten alle tijden volledig gescreend en hebben een geheimhoudingsverklaring ondertekent.

15. Speelt het Maven Smart System uitsluitend een rol bij informatieverwerking en besluitvormingsondersteuning, of kan het systeem ook worden ingezet bij doelidentificatie, doelprioritering of doelselectie?

Het huidige Nederlandse gebruik van Maven Smart System richt zich uitsluitend op het ontsluiten en verwerken van informatie en het ondersteunen van de operationele besluitvorming.

16. Kan de regering bevestigen dat bij iedere beslissing over de inzet van geweld sprake blijft van betekenisvolle menselijke controle ("meaningful human control") en dat dergelijke beslissingen niet worden gedelegeerd aan AI-systemen?

Ja. Het uitgangspunt van Defensie is dat altijd sprake moet zijn van menselijk oordeelsvermogen en controle over geweldsinzet, ook als hierbij gebruikgemaakt wordt van AI-systemen. Dat oordeelsvermogen is in het bijzonder van belang omdat het humanitair oorlogsrecht (onder andere) de plicht tot het maken van onderscheid, het nemen van voorzorgsmaatregelen en het toepassen van de proportionaliteitsregel oplegt aan de persoon die een aanval plant, het besluit daartoe neemt of dat besluit uitvoert. Menselijke controle is noodzakelijk om het oordeelsvermogen van de mens te behouden.

17. Welke ethische, juridische en operationele kaders hanteert Defensie bij de inzet van AI-systemen zoals het Maven Smart System?

Het internationaal recht, waaronder het humanitair oorlogsrecht, is onverkort van toepassing op alle middelen en methoden van oorlogvoering, ook wanneer deze een AI-component bevatten. Welke specifieke juridische kaders van toepassing zijn, is afhankelijk van het middel of de methode, het doel van de AI, waarvoor deze wordt gebruikt en in welke omstandigheden.

Daarnaast onderschrijft Defensie de door de NAVO geformuleerde principes voor het verantwoord gebruik van AI. Deze principes heeft Defensie geïntegreerd in haar eigen beleid ten aanzien van AI. Ook beschikt Defensie over een standaard werkwijze voor de ontwikkeling van AI-systemen waarin juridische en ethische aspecten worden geadresseerd.

18. Op welke wijze wordt getoetst of AI-ondersteunde analyses en aanbevelingen voldoen aan het internationaal humanitair recht, waaronder de beginselen van onderscheid, proportionaliteit en voorzorg?

Welke wijze van toetsing van toepassing is, is ook nu afhankelijk van het middel of de methode, het doel van de AI, waarvoor deze wordt gebruikt en in welke omstandigheden. Voor nieuwe middelen en methoden van oorlogvoering vindt deze toetsing bijvoorbeeld plaats conform artikel 36 van het Eerste Aanvullende Protocol bij de Verdragen van Genève. Naast deze toetsing vooraf beschikt Defensie over juridische ondersteuning op alle niveaus, waaronder juridisch adviseurs die commandanten ondersteunen bij de inzet van wapens en munitie, ook als hierbij door AI-ondersteunde analyses en aanbevelingen zijn gebruikt.

19. Indien Defensie momenteel afhankelijk is van systemen waarvan de werking, ondersteuning of doorontwikkeling in belangrijke mate wordt bepaald door niet-Europese leveranciers, op welke wijze kan de Kamer dan beoordelen of deze afhankelijkheden aanvaardbaar zijn wanneer de onderliggende informatie niet openbaar beschikbaar is? Welke informatie acht de regering noodzakelijk om het parlement in staat te stellen hierover een geïnformeerd oordeel te vormen?

In zijn algemeenheid geldt dat de keuze voor een bepaald wapensysteem altijd een afhankelijkheid van de (buitenlandse) leverancier oplevert. Voor elk project worden daarin afgewogen keuzes gemaakt over de risico's voor de continuïteit, die per project kunnen verschillen.

Het uitgangspunt voor de informatievoorziening aan uw Kamer is het verschaffen van een zo volledig mogelijk inzicht in alle relevante aspecten. In de huidige geopolitieke context maakt Defensie op basis van andere, weloverwogen veiligheidsafwegingen de keuze om meer informatie vertrouwelijk te delen met uw Kamer. Alleen wanneer de operationele belangen of commerciële belangen van de industrie en Defensie in het geding zijn, zal Defensie informatie verstrekken op vertrouwelijke basis. Op deze wijze blijft toereikende informatievoorziening van Defensie aan uw Kamer mogelijk, zodat haar controlerende rol kan worden vervuld.

Met ingang van 2026 wordt uw Kamer in het openbare Defensie Projectenoverzicht (DPO), waar mogelijk, per project geïnformeerd over de herkomst en de hoofdleverancier van het materieel. Dit is mogelijk als de veiligheidsbelangen van Defensie of commerciële belangen van de Staat of de leverancier niet worden geschaad. Hiermee geeft Defensie binnen de mogelijkheden invulling aan de motie-Piri c.s. om over elke voorgenomen verwerving van defensiematerieel bij leveranciers van buiten de EU te melden aan uw Kamer (Kamerstuk 36 800-X, nr. 34).

De leden van de VOLT-fractie hebben onderstaande vragen gesteld:

- 1. In het antwoord op de Europese onafhankelijkheid geeft het kabinet aan geen inhoudelijke uitspraken te willen doen over de afhankelijkheden van bondgenoten. Gezien de huidige geopolitieke ontwikkelingen betekent dit dat het parlement geen inzicht wordt verschaft over de effectiviteit van de investeringen die in de begroting worden voorgelegd. Kostbare defensiesystemen kunnen worden platgelegd doordat één van de bondgenoten mogelijk anderszins besluit dat een onderdeel of benodigde kennis of informatie niet voor de Nederlandse militairen beschikbaar worden gesteld. De leden voelen zich derhalve gerechtvaardigd in de vraag of het kabinet, binnen haar mogelijkheden, enig inzicht kan geven in de EU/Europese onafhankelijkheid ten aanzien van zaken als bijvoorbeeld gevechtsintelligentie, in-de-lucht bijtanken van gevechtsvliegtuigen en cyberveiligheid? In hoeverre kan het kabinet de leden van de Voltfractie geruststellen van de zekerheid dat bondgenoten de afgesproken bijstand**

ook leveren?

We werken nauw samen met de NAVO- en EU-partners op diverse terreinen, zoals inlichtingen, de mogelijkheid om vliegtuigen in de lucht bij te tanken, en cyberveiligheid. Juist die verwevenheid vormt de basis van de collectieve defensie- en veiligheidssamenwerking. Zoals bij uw Kamer bekend, zijn de afspraken over wederzijdse steun in verdragen vastgelegd. Daarbij is bepaald dat gestandaardiseerde interoperabiliteits- en vertrouwensmechanismen (inclusief periodieke toets- en oefenprogramma's) de kans op leveringsproblemen aanzienlijk verkleinen, terwijl er een beperkt rest-risico blijft bestaan omdat de uiteindelijke uitvoering mede afhankelijk is van de nationale beleidsbeslissingen van de partnerstaten. Om ook dit risico verder te mitigeren zet het kabinet in op een versterkte Europese defensie-industrie en meer Europese samenwerking voor de ontwikkeling van militaire capaciteiten.

- 2. In 2025 zijn de NAVO 'capability targets' bijgesteld om tegemoet te komen aan een wens van Europese landen om meer te mogen bijdragen aan hun eigen defensie. Het is de leden van de Voltfractie echter niet duidelijk of deze nieuwe doelstellingen een verlenging zijn van de doctrine van 'ondeelbare veiligheid' of dat de doctrine van Europese autonomie hier een prominentere plaats in heeft gekregen? Kan het kabinet dit verduidelijken? Wat zijn hiervan de gevolgen op de onderverdeling van middelen op de begroting?**

De NAVO 'capability targets' van 2025 zijn het resultaat van de planningscyclus van NAVO die elke vier jaar doorlopen wordt. Het betreft dus geen nieuwe doctrine, maar is een resultaat van de aanpassingen die nodig zijn om te reageren op (i) de verscherpte geopolitieke omgeving (onder meer de oorlog in Oekraïne), (ii) een grotere eigen bijdrage van Europese bondgenoten binnen de gezamenlijke NAVO-structuur, en (iii) de voortzetting van het NAVO-principe van 'indivisible security', waardoor de alliantie de belangrijkste garantie blijft voor collectieve defensie. De nieuwe targets vergroten dan ook de rol van Europese landen in de realisatie van die collectieve defensie, zonder het principe van 'indivisible security' te ondermijnen. De gedachte van meer Europese autonomie krijgt wel een prominenter gewicht in de nationale investeringskeuzes (o.a. meer focus op Europese defensie-industrie en samenwerking binnen EU-projecten), maar de onderliggende NAVO-verplichting blijft onverminderd.

De defensiebegroting is altijd een evenwichtsoefening tussen operationele taken, materiële vernieuwing en internationale verplichtingen. Met de acceptatie van de 'capability targets' 2025 (CT25) heeft Nederland zich gecommitteerd aan een omvangrijkere bijdrage aan de collectieve veiligheid van de NAVO. Om die toezegging na te komen, zal in de komende jaren een groter deel van de defensiebegroting worden gereserveerd voor de ontwikkeling en het onderhoud van de capaciteiten die door NAVO van Nederland worden vereist. In de begroting 2026 is veel van die benodigde groei nog niet direct zichtbaar, maar wordt voornamelijk geïnvesteerd in de gereedheid van de krijgsmacht om vanuit die basis in latere jaren te groeien. Binnenkort ontvangt uw Kamer de Defensienota 2026. In deze Defensienota wordt ingegaan welke keuzes gemaakt worden met de middelen uit het coalitieakkoord en hoe dit bijdraagt aan de geloofwaardige afschrikking en de verdediging en bescherming van het Koninkrijk.

- 3. In antwoord op de vragen over de in het coalitieakkoord genoemde gezamenlijke inkoop van materiaal (40%) en het percentage daarvan met Europese partners (50%) geeft het kabinet aan dat huidige cijfers beperkt inzicht bieden en dat er nieuwe cijfers komen in het najaar van 2026. De leden van de Voltfractie leiden hieruit af dat de grondslag van de afgesproken percentages op dit moment ontbreekt. Hebben de leden dit juist begrepen? Zo niet, wat staat er dan in de teller en de noemer van de percentages die zijn afgesproken?**

De streefpercentages die zijn opgenomen in het Coalitieakkoord zijn politieke ambities en houden. Defensie zet deze streefpercentages momenteel, vanuit de beschikbare data, om in

meetbare en navolgbare key performance indicators (KPI's). In de Stand van Defensie van dit najaar wordt uw Kamer hier nader over geïnformeerd.

- 4. In antwoord op de vragen over de inzetbaarheid van aangeschafte wapensystemen geeft het kabinet aan dat "Defensie is niet bekend met algemene beperkingen die door andere landen worden opgelegd voor de inzet van door Defensie aangeschafte wapensystemen." Dit antwoord geeft de leden van de Voltfractie een zekere geruststelling. Om zeker te zijn dat deze leden het antwoord goed kunnen inschatten zijn er echter nog wel een aantal vervolgvragen. In het antwoord spreekt het kabinet over 'algemene beperkingen'. Hebben wij het goed begrepen dat er ook geen 'specifieke beperkingen' zijn? Is het juist dat alle op het grondgebied van Nederland aanwezige wapensystemen die ook in Nederlands bezit zijn volledig kunnen worden ingezet? Zijn de geruchten van een zogenaamde 'kill switch' in hoogwaardig defensiematerieel onjuist?**

Zoals is aangegeven in de beantwoording van de eerste ronde schriftelijke vragen van uw Kamer over de Ontwerpbegroting Defensie (X) en DMF (K), worden in sommige gevallen specifieke afspraken gemaakt omtrent restricties op de doorverkoop van wapensystemen en op de inzet van wapensystemen in bepaalde landen. Van een zogenaamde 'kill switch' in bijvoorbeeld de F-35 is geen sprake. Defensie beschikt over de operationele soevereiniteit van wapensystemen die in haar bezit zijn.

- 5. De leden van de Voltfractie hebben een aantal vragen gesteld over de relatie met private ondernemingen. Het kabinet geeft aan dat dit via een service-level-agreement is geregeld. Het kabinet geeft ook aan dat 'Indien een leverancier zich niet houdt aan deze overeenkomst, dan compenseert de leverancier dit in een toekomstige orders of vindt er geen betaling plaats'. Dat klinkt budgettair prettig. Echter operationeel is dit onvoldoende. Indien een leverancier van satellietdata tijdens gevechtshandelingen bijvoorbeeld de datalevering stopzet kan dit leiden tot hoge kosten in personeel en materieel. Dan is een financiële compensatie bij toekomstige orders of een niet betaling van beperkt nut. Wat kan het kabinet concreet doen via een SLA om dergelijke situaties te voorkomen? Welke contractuele voorwaarden zijn opgenomen om in dergelijke gevallen door de dienst aanbieder volledig schadeloos te worden gesteld?**

Defensie onderstreept de noodzaak van het blijven borgen van militaire operaties. Daarom zetten we in op een combinatie van soevereine capaciteiten, bi-/multilaterale capaciteiten en commerciële diensten om risico te spreiden en operaties te kunnen blijven ondersteunen.

We kopen satellietcapaciteit in bij een groot palet aan leveranciers en landen zodat we niet afhankelijk zijn van een enkele leverancier, contract of land en we altijd een gat kunnen opvullen met alternatieve capaciteit. Met deze leveranciers is een Service Level Agreement afgesloten aangaande tijdige levering en kwaliteit van satellietdata. Indien een leverancier zich niet houdt aan de in deze overeenkomst overeengekomen tijdige levering en kwaliteit, dan compenseert de leverancier dit in toekomstige orders of vindt er geen betaling plaats. We evalueren en versterken dit in een continu proces.

Daarnaast ontwikkelt Defensie eigen soevereine capaciteit met zoveel mogelijk Nederlandse en Europese industrie om die onafhankelijkheid van bilaterale commerciële diensten te vergroten. Een voorbeeld hiervan is de Nederlandse observatiesatelliet PAMI-1, die in 2028 gelanceerd moet worden. Deze satellietcapaciteit wordt geleverd door een consortium van Nederlandse technologiebedrijven. Risico's worden dus gemitigeerd via o.a. diversificatie en eigen ontwikkeling.

De leden van de fractie Visseren-Hamakers hebben onderstaande vragen gesteld:

1. Hoeveel vrijheid heeft een NAVO-lidstaat om deze definitie van deze bredere uitgaven zelf vorm te geven?

Tijdens de NAVO-top in Den Haag stemden de NAVO-bondgenoten in met het The Hague Defence Investment Plan. Bondgenoten spraken af dat in 2035 1,5% van het bbp dient te worden uitgegeven aan bredere veiligheid- en defensiegerelateerde uitgaven om de uitvoering van zowel NAVO- als nationale defensieplannen mogelijk te maken. Dit kan gaan om bijvoorbeeld infrastructuur, industriële capaciteiten, weerbaarheid, innovatie en het aanleggen van strategische voorraden. De bondgenoten genieten een zekere mate van vrijheid om binnen de grenzen van deze op zichzelf vrij brede definitie af te wegen welke kosten zij hieronder willen scharen. Het is mogelijk dat deze kaders in de toekomst nog veranderen. Het moet in alle gevallen wel gaan om veiligheids- en defensie gerelateerde uitgaven.

2. Refereert het kabinet met deze 'bredere veiligheidsuitgaven' aan de definitie van veiligheid zoals bv. in 'De Veiligheidsstrategie voor het Koninkrijk der Nederlanden'?

Ja, want Defensie is een van de strategische middelen van invloed voor het rijk.

Aan MINDEF en STASDEF
Van DGB
Afgestemd met HDFC, CDS, CIO
In afschrift aan DJZ en DCo

TER BESLISSING

Datum

15 juni 2026

Onze referentie

MINDEF20260044222

Opgesteld door

KD :Ambtelijke leiding

Aantal bijlagen

2

Nota

Beantwoording tweede inbreng schriftelijke vragen Eerste Kamer over de Begroting van Defensie (X) en DMF (K) van het jaar 2026

Aanleiding

Op 10 juni jl. heeft de Eerste Kamer schriftelijke vragen gesteld bij de Ontwerpbegroting Defensie (X) en DMF (K) van het jaar 2026. Bijgevoegd treft u de beantwoording aan. Versturing van de beantwoording is voorzien op 19 juni, zodat de beantwoording de Senaat deze op 23 juni kan behandelen.

Geadviseerd besluit

U wordt geadviseerd in te stemmen met de beantwoording van de schriftelijke vragen en deze te verzenden naar de Eerste Kamer.

Kernpunten

- De Eerste Kamer heeft in totaal 37 schriftelijke vragen gesteld, waarvan 15 over de begroting van Defensie en 22 over Defensie Materieelbegrotingsfonds van het jaar 2026.
- Het aantal vragen ligt dit jaar hoger dan in eerdere jaren. Dit komt mede doordat we ons inmiddels in de tweede ronde van schriftelijke vragen bevinden, iets wat in voorgaande jaren zelden is voorgekomen. In deze ronde zien we bovendien dat een groot deel van de vragen doorvragen zijn op de eerder ingediende vragen uit set 1.
- De inbreng was afkomstig van de fracties SP, Volt en Visseren-Hamakers. De belangrijkste thema's waren:
 - Innovatie & industrie: vragen over AI, materiaalaankopen, licenties, Europese alternatieven.
 - Strategische afhankelijkheid derden landen: vragen over afhankelijkheid van Amerikaanse/Israëlische systemen, zoals het gebruik van Palantir. En capaciteiten waar Nederland nog op de VS leunt.
 - Capaciteitsontwikkeling: vragen over capability gaps, militaire capaciteiten, personele doelstellingen en de koppeling met budgetten.
 - Koppeling resultaten Algemene rekenkamer op het gebied van beveiliging militaire objecten en de rijksbrede veiligheidsstrategie.
- Net als in de eerdere vragenronde lijken de vragen vooral aan te sluiten bij actuele berichtgeving, terwijl er minder aandacht uitgaat naar de Begroting van Defensie (X) en DMF (K) van het jaar 2026.

Toelichting

Financiële overwegingen

De financiële informatie is afgestemd met HDFC.

Juridische overwegingen

Vragen met juridisch component zijn met DJZ afgestemd.

Communicatie

Over de beantwoording vindt geen aparte communicatie plaats.

Datum

15 juni 2026

Onze referentie

MINDEF20260044222

Overwegingen Beleid/Overwegingen Uitvoering

Vragen met uitvoeringscomponent zijn met de Defensiestaf afgestemd.

Krachtenveld Kamer

- De Senaat is voornemens om op 23 juni de beantwoording te behandelen.
- De Senaat krijgt ook over de eerste set vragen van 22 mei, en ter voorbereiding op het plenair debat van 30 juni, een vertrouwelijke technische briefing.

Informatie die niet openbaar wordt gemaakt

Persoonsgegevens van de steller worden gelakt vanwege de bescherming van de persoonlijke levenssfeer.

DE DIRECTEUR-GENERAAL BELEID

> Retouradres Postbus 20701 2500 ES Den Haag

de Voorzitter van de Eerste Kamer
der Staten-Generaal
Kazernestraat 52
2500 EA Den Haag

Ministerie van Defensie

Plein 4
MPC 58 B
Postbus 20701
2500 ES Den Haag
www.defensie.nl

Datum 19 juni 2026
Betreft Beantwoording tweede inbreng schriftelijke vragen over de
Begroting van Defensie (X)

Onze referentie

MINDEF20260044223

*Bij beantwoording, datum,
onze referentie en
onderwerp vermelden.*

Geachte voorzitter,

Hierbij bieden wij u de antwoorden aan op de tweede set schriftelijke vragen gesteld over de Ontwerpbegroting Defensie (X) over het jaar 2026.

Wij zijn ons ervan bewust dat in de vorige ronde niet op alle gestelde vragen volledig is ingegaan. Wij hechten eraan te benadrukken dat wij ditmaal bijzondere zorg hebben besteed aan de volledigheid en helderheid van de beantwoording. Met deze set antwoorden beogen wij dan ook de resterende onduidelijkheden weg te nemen en u zo volledig mogelijk te informeren.

Hoogachtend,

DE MINISTER VAN DEFENSIE

DE STAATSSECRETARIS VAN DEFENSIE

Dilan Yeşilgöz-Zegerius

Derk Boswijk

Antwoorden op schriftelijke vragen over de Ontwerpbegroting Defensie (X) over het jaar 2026 (Kamerstuk 36800-X)

De leden van de SP-fractie hebben onderstaande vragen gesteld:

- 1. De leden van de SP-fractie vroegen de regering een raming te geven van de totale defensie-uitgaven van het Europese deel van de NAVO in 2035 indien wordt voldaan aan een norm van respectievelijk 3,5% en 5% van het bbp. De regering geeft hierop geen raming, maar verwijst naar de Nederlandse uitgaven en naar politieke keuzes van andere NAVO-landen. Kan de regering alsnog een indicatieve berekening maken op basis van de door haar gehanteerde uitgangspunten, bijvoorbeeld uitgaande van een gemiddelde economische groei van 1,5% per jaar? Indien de regering van oordeel is dat een dergelijke berekening niet mogelijk is, welke noodzakelijke parameters ontbreken daarvoor volgens haar?**

De NAVO publiceert in haar jaarlijkse Secretary General rapport over de gerealiseerde defensie-uitgaven van de afzonderlijke NAVO-bondgenoten, waarbij de uitgaven op uniforme wijze worden gepresenteerd. In het meest recente jaarlijkse Secretary General rapport staan in bijlage III de gerealiseerde uitgaven van elke NAVO-bondgenoot tot en met 2025. De NAVO kijkt in deze rapportage niet naar toekomstige uitgaven. Er zijn hierdoor geen uniforme en betrouwbare cijfers beschikbaar voor de toekomst. Dit maakt het voor ons niet mogelijk om op een betrouwbare en uniforme wijze inzicht te geven in de defensie-uitgaven van het Europese deel van de NAVO in 2035; ook niet als percentage van het bbp.

Daarnaast zou het hypothetisch zijn om als Nederlandse overheid een eigen raming te geven van de defensie-uitgaven als percentage van het bbp in 2035 voor de Europese NAVO-bondgenoten. Een dergelijke raming zou moeten berusten op allerlei aannames, zoals economische groeiverwachtingen. Ook vergt dit bovendien nog te maken politieke keuzes van andere NAVO-landen en is het niet aan mij om voor hen die keuzes te maken. Een dergelijke raming zou niet bijdragen aan een versterking van de samenwerking binnen het Europese deel van het bondgenootschap, ondermijnt het onderling vertrouwen en kan voor verwarring zorgen bij onze bondgenoten. Om die reden — en omdat een accurate raming immers niet mogelijk is — wil ik geen dergelijke raming maken. Voor uniforme en betrouwbare internationaal vergelijkbare gerealiseerde defensie-uitgaven binnen ons bondgenootschap verwijs ik u derhalve naar de jaarlijkse rapportage van de NAVO.

- 2. De leden van de SP-fractie verwezen naar de door de NOS gepubliceerde vergelijking van defensiebudgetten, manschappen en materieel van Rusland enerzijds en de NAVO respectievelijk het Europese deel van de NAVO anderzijds. Op de vraag in hoeverre deze cijfers volgens de regering een juist beeld geven van de militaire verhoudingen wordt niet ingegaan. Kan de regering alsnog expliciet aangeven of deze cijfers naar haar oordeel een realistisch beeld geven van de militaire krachtsverhoudingen? Indien dat niet het geval is, op welke punten zijn deze cijfers volgens de regering onvolledig? Beschikt de regering over andere cijfers of analyses die een wezenlijk ander beeld laten zien? Zo ja, kan zij deze met de Kamer delen?**

Uit een kwantitatieve vergelijking van de totale defensie-uitgaven tussen NAVO-bondgenoten en Rusland kunnen geen conclusies worden getrokken over de militaire krachtsverhoudingen. Bovendien liggen de aanschafkosten voor militair materieel in Rusland relatief lager dan voor

NAVO-bondgenoten¹. Geloofwaardige en effectieve afschrikking heeft een kwantitatieve en kwalitatieve component. Het vereist een combinatie van inzetbare en militaire capaciteiten, politieke wil en communicatie richting potentiële tegenstanders.

Voor geloofwaardige en effectieve militaire capaciteiten binnen de NAVO is onder meer vereist dat elk van de 32 bondgenoten investeert in een sterke, goed geoefende en goed uitgeruste krijgsmacht, en in een robuuste defensie-industrie die innovatief is en kan opschalen wanneer nodig. Vorig jaar zetten bondgenoten in Den Haag een historische stap met de afspraak de defensie- en veiligheidserelateerde uitgaven te verhogen naar 5% van het bbp, waarvan 3,5% voor defensie-uitgaven. De komende NAVO-top in Ankara staat in het teken van het implementatie van deze afspraken en het omzetten van deze investeringen in concrete capaciteiten. Een sterker Europa in de NAVO zal leiden naar een gelijkwaardiger en sterker bondgenootschap.

- 3. De regering stelt dat Rusland volgens de MIVD binnen gunstige omstandigheden binnen een jaar na beëindiging van de gevechtshandelingen in Oekraïne voldoende gevechtsskracht kan genereren om een regionaal conflict tegen de NAVO te initiëren. Daarmee is echter nog niet ingegaan op de vraag hoe dit zich verhoudt tot de bestaande militaire verhoudingen. Kan de regering toelichten waarom een mogelijke Russische capaciteit om een regionaal conflict te beginnen automatisch betekent dat de huidige collectieve verdediging van de Europese NAVO-landen onvoldoende zou zijn? Deelt de regering de opvatting dat het vermogen om een conflict te initiëren niet hetzelfde is als het vermogen om een conflict succesvol te voeren of NAVO-grondgebied te veroveren?**

De belangrijkste taak van de NAVO, een defensief bondgenootschap, is collectieve afschrikking en verdediging. Op basis van het dreigingsbeeld en de plannen voor de uitvoering van effectieve afschrikking en verdediging, stelt NAVO capaciteitsdoelstellingen vast. De huidige dreiging en escalatie komt vanuit Rusland, getuige de grootschalige invasie van Oekraïne en de aanhoudende hybride aanvallen tegen NAVO-bondgenoten. Rusland vormt de grootste en meest directe dreiging tegen vrede en stabiliteit in Europa en brengt daarmee onze nationale veiligheidsbelangen direct in gevaar.

De bestaande militaire capaciteiten zijn onvoldoende om de verdedigingsplannen van NAVO goed uit te kunnen voeren. Dit brengt grote risico's met zich mee voor het bondgenootschap, de geloofwaardige afschrikking van Rusland en de verdediging van Europa. De VS vraagt Europa een groter deel van de afschrikking en verdediging van het continent op zich nemen – en het is dan ook in ons eigen belang om hier meer verantwoordelijkheid in te nemen. Afschrikking is noodzakelijk om het initiëren van conflicten tegen te gaan en om te voorkomen dat vijandelijke actoren NAVO-grondgebied overnemen.

¹ Vraag 15:

https://www.eerstekamer.nl/brief_in/20260521/beantwoording_schriftelijke_vragen/f=/vmxqb78701e8.pdf

- 4. De leden van de SP-fractie vroegen of een bijna verdubbeling van de defensie-uitgaven noodzakelijk is indien de Europese NAVO-landen reeds aanzienlijk meer uitgeven aan defensie dan Rusland. Op deze vraag wordt niet inhoudelijk ingegaan. Kan de regering alsnog toelichten waarom een stijging van ongeveer 2% naar 3,5% van het bbp noodzakelijk is, gegeven het bestaande verschil in defensie-uitgaven tussen Rusland en de Europese NAVO-landen? Welke concrete militaire capaciteiten of tekortkomingen kunnen niet worden opgelost binnen een lager uitgavenniveau?**

De tijdens de NAVO-top in Den Haag overeengekomen 3,5% van het BBP voor defensie-uitgaven is gebaseerd op wat er binnen het bondgenootschap militair nodig is om de regionale plannen van de NAVO uit te voeren. Dit is gebaseerd op tegen welke dreigingen wij ons gezamenlijk willen kunnen verdedigen. De dreiging vanuit de Russische Federatie is een van de primaire en meest toegenomen dreigingen, maar niet de enige waar de plannen rekening mee houden. Vanuit de ambitie en de dreiging zijn voor de NAVO operationele plannen gemaakt, welke vervolgens vertaald zijn in capaciteiten die nodig zijn om deze plannen in te vullen. Deze capaciteiten zijn vervolgens verdeeld over de bondgenoten, waaronder Nederland.

Om te kunnen voldoen aan ons deel van de NAVO-capaciteitsdoelstellingen - zeker vanuit een situatie van decennialange onderbesteding - is ook voor Nederland een toename van het defensiebudget noodzakelijk. Alleen zo kunnen wij bijdragen aan de uitvoerbaarheid van de verdedigingsplannen van de NAVO mogelijk.

In de Kamerstukken over de toewijzing van de huidige capaciteitsdoelstellingen, de financiële en personele doorrekening daarvan en *NATO Defence Planning Capability Review* kunt u meer informatie vinden over wat de nieuwe doelstellingen inhouden, wat de financiële en personele impact van volledige invulling daarvan is (en welke keuzes alsnog moeten worden gemaakt) en hoe de NAVO de Nederlandse invulling van de vorige capaciteitsdoelstellingen inschat.²

- 5. De leden van de SP-fractie vroegen of de regering rekening houdt met een mogelijk actie-reactiemechanisme, waarbij hogere NAVO-uitgaven aanleiding kunnen vormen voor verdere verhoging van Russische defensie-uitgaven. Op deze vraag wordt uitsluitend verwezen naar het antwoord op de voorgaande vraag. Kan de regering alsnog reflecteren op het risico van een wapenwedloop? Acht de regering het mogelijk dat wederzijdse militaire opbouw de internationale veiligheid in bepaalde omstandigheden juist kan ondermijnen? Hoe wordt dit risico betrokken bij de besluitvorming over verdere verhoging van defensie-uitgaven?**

De versterking van de NAVO's afschrikking en verdediging is een direct gevolg van de steeds verder stijgende Russische dreiging jegens de bondgenoten, bijvoorbeeld via hybride aanvallen. Rusland investeert reeds geruime tijd in de eigen conventionele militaire versterking. De NAVO is een defensief bondgenootschap. Een robuuste defensie in Europa, met bijbehorende defensie-industrie, draagt bij aan een geloofwaardige collectieve afschrikking en daarmee aan het voorkomen van escalatie. De EU en haar lidstaten blijven doorlopend zoeken naar kansen voor wapenbeheersing en de-escalatie, echter lijkt Rusland hier momenteel niet toe bereid.

² Zie Kamerstukken 28676-472; 28676-504 en 28676-464

6. De leden van de SP-fractie vroegen waar de grens ligt tussen een weerbare samenleving en militarisering van de samenleving. De regering gaat in op het belang van maatschappelijke weerbaarheid, maar niet op de gestelde vraag. Kan de regering alsnog aangeven welke criteria zij hanteert om te beoordelen of maatregelen bijdragen aan maatschappelijke weerbaarheid zonder dat sprake is van militarisering van maatschappelijke instellingen, onderwijs, publieke voorzieningen of het publieke debat?

Het fundament onder onze weerbaarheid is de optelsom van vele inspanningen en deze moet op orde zijn om voldoende maatschappelijk weerbaar te zijn. Deze inspanningen moeten immers zorgen voor de continuïteit van essentiële diensten, een parate en veerkrachtige samenleving, de borging van de democratische rechtsstaat en een weerbare economie. Ook de continuïteit van de publieke sector is van groot belang. Een sterk sociaal weefsel is hier een belangrijk onderdeel van.

Met een sterk fundament kan onze samenleving schokken aan in geopolitiek onstuimige tijden. Aanvullend op dit fundament worden er ook maatregelen getroffen in de voorbereiding op een militair conflict. Hierbij wordt sterk geleund op de generieke schokbestendigheid van de maatschappij.

Van militarisering van maatschappelijke instellingen, onderwijs, publieke voorzieningen of het publieke debat is dan ook geen sprake. Het is immers voor de hand liggend en noodzakelijk om ons voor te bereiden op de ontwikkelingen in de huidige wereld.

7. De leden van de SP-fractie vroegen naar de maatschappelijke kosten en baten van de voorgenomen structurele verhoging van de defensie-uitgaven met circa €19 miljard. Tevens vroegen zij welk effect het alternatief van een gedeeltelijke inzet van deze middelen voor verhoging van minimumloon en uitkeringen zou hebben op de armoede. Kan de regering alsnog ingaan op deze vragen? Is zij bereid een indicatieve berekening te laten maken van het effect op de armoede indien bijvoorbeeld €9,5 miljard structureel zou worden ingezet voor verhoging van het minimumloon met behoud van de koppeling aan uitkeringen? Indien niet, waarom niet?

Tijdens de NAVO-top vorig jaar is met onze bondgenoten afgesproken om de NAVO-norm te verhogen, en dat betekent dat ons Defensiebudget moet groeien naar 3,5% van het bbp. Investeren in Defensie is in eerste instantie een investering in de veiligheid van Nederland, Europa en het NAVO-bondgenootschap. De veiligheid van Nederland en zijn inwoners is een cruciale voorwaarde voor het goed functioneren van onze samenleving. De investeringen zijn nodig om te voldoen aan de in NAVO-verband gemaakte afspraken over de capaciteiten die het bondgenootschap nodig heeft om de veiligheid te garanderen.

De kosten en baten van veiligheid zijn niet makkelijk uit te drukken in maatschappelijke of economische waarden. Daarom is een directe vergelijking met bijvoorbeeld de effecten van een alternatieve aanwending van een gedeeltelijk inzet van de middelen voor verhoging van het minimumloon en uitkeringen en de effecten daarvan op armoede niet te maken.

Daarbij is de nut en noodzaak voor extra investeringen benadrukt, maar is ook in het debat door de premier aangegeven dat wij de verantwoordelijkheid dragen als rijk land om zoveel mogelijk mensen uit de armoede te halen, of voorkomen dat mensen daarin belanden. Om die reden neemt het kabinet diverse maatregelen op het terrein van armoedebestrijding. Ook is er een coördinerende minister aangesteld voor armoedebestrijding.

De leden van de VOLT-fractie hebben onderstaande vragen gesteld:

- 1. Met betrekking tot de controles aan de binnengrenzen van de EU nodigt het kabinet de leden van de Voltfractie uit om vanuit het aangeboden materiaal zelf hun berekeningen te maken. Deze leden doen dit maar hebben wel behoefte aan een verificatie van de feiten. Derhalve willen de leden van de Voltfractie aan het kabinet vragen om de rekensommen te bevestigen of te corrigeren daar waar nodig.**

De KMar rapporteert over de totale duur van uitgevoerde grenscontroles en effecten die daarbij worden behaald. In het antwoord op vraag 7 wordt nader ingegaan op de berekening van de fractie.

- 2. "De meest complete set cijfers die het kabinet verschaft gaat over de periode 9 december 2024 t/m 8 september 2025. Dit is een periode van 9 maanden. De conclusie uit deze cijfers is dat op jaarbasis de koninklijke marechaussee ongeveer 10.000 uren besteedt aan interne grenscontroles. Deze dienen ter voorkoming van irreguliere immigratie en grensoverschrijdende criminaliteit. Met een brutosalaris van zo'n 36 euro per uur komt dat dus neer op een totaal van 360.000 euro. Het betekent ook dat de KM zo gemiddeld 28 uur per dag aan interne grenscontroles besteedt. Ervan uitgaande dat dit nooit alleen gebeurt, betekent dit effectief ten hoogste 14 uur per dag om alle Nederlandse binnengrenzen te controleren. Nederland heeft 840 grensovergangen op land. Het resultaat van deze controles is dat over de periode van 9 maanden 470 personen de toegang tot Nederland is geweigerd. In termen van het nettoverkeer tussen Duitsland en Nederland zijn er netto 200 (690-490) meer vreemdelingen in Nederland gebleven dan wanneer zowel Duitsland als Nederland geen interne grenscontroles hadden gehad. Het netto resultaat met België bedraagt 60 (120-60). Er is geen informatie of aan de grens geweigerde vreemdelingen niet via een andere route Nederland alsnog hebben verlaten of zijn binnengekomen. Herkent het kabinet deze cijfers?**

Over de periode van 9 december 2024 t/m 8 december 2025 is de totale duur van uitgevoerde grenscontroles 11.210 uur. Sinds het invoeren van de tijdelijke binnengrenscontrole worden er ten minste drie grote controles per week uitgevoerd per KMar Brigade die belast is met de uitvoering van binnengrenscontroles. De resultaten van deze controles, waaronder het aantal overdrachten tussen onze buurlanden en Nederland, zijn te vinden op [Rijksoverheid.nl](https://rijksoverheid.nl)³. De controles worden informatiegestuurd uitgevoerd en vinden plaats langs de gehele binnengrens.

³ [Tijdelijke binnengrenscontroles tegen migratie zonder geldige documenten | Rijksoverheid.nl](https://rijksoverheid.nl)

Resultaten binnengrenscontroles aan landsgrenzen met België en Duitsland		
Categorie	9 dec 2024 – 8 dec 2025	9 dec 2025 – 8 mrt 2026
Totale duur uitgevoerde grenscontroles	Ten minste 11.210 uur	Ten minste 1.290 uur
Aantal gecontroleerde personen	143.960, waarvan 100.150 EU-burgers	17.820 waarvan 12.570 EU-burgers
Aantal gecontroleerde auto's, bussen, vrachtwagens en treinen	35.380	4.180
Aantal vreemdelingen toegang geweigerd tot Nederland	530	70
Aanvragen internationale bescherming	110	20
Aantal aangehouden personen	250	20
Aantal vreemdelingen door Duitsland aan Nederland overgedragen	890	230
Aantal vreemdelingen door Nederland aan Duitsland overgedragen	620	160
Aantal vreemdelingen door België aan Nederland overgedragen	150	40
Aantal vreemdelingen door Nederland aan België overgedragen	80	10
Resultaten binnengrenscontroles op luchthavens (intra-Schengenvluchten)		
Categorie	9 dec 2024 – 8 dec 2025	9 dec 2025 – 8 mrt 2026
Aantal gecontroleerde personen	134.370, waarvan 110.740 EU-burgers	27.860, waarvan 3.950 niet EU-burgers
Aantal gecontroleerde vliegtuigen	1500	840
Aantal vreemdelingen dat een terugkeerbesluit heeft opgelegd gekregen	50	10
Aanvragen internationale bescherming	10	20

Voor de taakvelden van de KMar worden geen afzonderlijke begrotingen opgesteld. Het is dan ook niet mogelijk om kosten voor één specifieke taak uit te splitsen, gezien het gaat om zowel gerichte als bijkomende kosten. Om deze reden is het niet mogelijk om het totaalbedrag te valideren.

3. Ook al gaat het om een beperkt bedrag, is het kabinet het met de leden van de Voltfractie eens dat het draagvlak voor een veiligheidsbijdrage aan defensie wordt verkleind door ondoelmatige en ineffektieve uitgaven in de defensiebegroting onder te brengen?

Wij vinden de investeringen in Defensie noodzakelijk en doen dit zo doelmatig en effectief mogelijk. Uiteraard gaan wij zo verstandig mogelijk om met het geld dat aan Defensie is toegekend. Het is van belang dat onze Krijgsmacht geoefend, gereed en paraat is op het moment dat het er toe doet. Defensie is er om onze veiligheid en vrijheid te beschermen.

Welke investeringen we de komende jaren willen gaan doen, en waarom we denken dat dat een zo doelmatig en effectief mogelijke besteding van belastinggeld is, zetten we uiteen in de Defensienota en de Ontwerpbegroting 2027 die we binnenkort aan Uw Kamer zullen sturen.

We realiseren ons ook dat het belangrijk is te blijven bouwen aan draagvlak voor en vertrouwen in de krijgsmacht. Dit doen we onder andere door te laten zien dat Defensie de samenleving op allerlei vlakken veel te bieden heeft. Daarnaast zoeken we actief naar koppelkansen hoe Defensie haar rol en de verbinding met de samenleving verder kan verstevigen en wegen we mee hoe deze investeringen ook breder kunnen bijdragen aan de Nederlandse economie, welvaart en samenleving. Bijvoorbeeld door te kijken hoe Defensie-investeringen economisch renderen in Nederland en hoe innovaties voor Defensie ook kunnen bijdragen aan het oplossen van maatschappelijke problemen.

4. Worden ook vluchten van privéjets in de risicoafweging ten aanzien van grensoverschrijdende criminaliteit meegenomen? Welk percentage privéjetvluchten is effectief door de Koninklijke Marechaussee gecontroleerd gedurende de rapportageperiode?

Conform de Schengen Grenscode (SGC) voert de KMar grenscontroles uit op vluchten die worden uitgevoerd met privéjets die het Schengengebied inreizen. Bij grenscontroles aan de buitengrens wordt onder andere gelet op het risico op grensoverschrijdende criminaliteit. Binnengrenscontroles of MTV-controles op privéjets worden met name uitgevoerd in actieweken, waarbij wordt gelet op zowel irreguliere migratie, grensoverschrijdende criminaliteit en identiteitsfraude, naast andere feiten. De berekening van een percentage moet handmatig gebeuren en heeft, gezien de beperkte tijd, niet kunnen plaatsvinden.

5. Wanneer denkt het kabinet dat interne grenscontroles, die volgens het Schengenverdrag tijdelijk moeten zijn, niet langer nodig zijn? Heeft het kabinet hierover met de Europese Commissie gecommuniceerd? Hoe heeft de Europese Commissie gereageerd?

Het Kabinet heeft op 8 mei jl. besloten om de tijdelijke binnengrenscontroles te verlengen tot en met uiterlijk 30 september 2026. Er wordt gewerkt aan een vernieuwd juridisch kader voor het reguliere toezicht op de grens. Dit kader geeft de KMar de mogelijkheid om effectiever op te kunnen treden. Naar verwachting zal dit kader na de zomer worden verankerd in het Vreemdelingenbesluit 2000. Over de resultaten van de binnengrenscontroles wordt elk kwartaal gerapporteerd aan de Europese Commissie en op [Rijksoverheid.nl](https://rijksoverheid.nl).

Eventuele formele reacties op deze rapportage zullen gericht worden aan het gezag, de minister van Asiel en Migratie.

6. Heeft het kabinet overleg met Duitsland gehad over het afschaffen van interne grenscontroles? Wat is daarvan het resultaat?

Op operationeel niveau is er tussen uitvoeringsorganisaties contact over de uitvoering van de binnengrenscontroles. Overleggen met Duitsland over de binnengrenscontroles op kabinetsniveau worden gevoerd onder de verantwoordelijkheid van het gezag, de minister van Asiel en Migratie.

De leden van de fractie Visseren-Hamakers hebben onderstaande vragen gesteld:

1. Hoe verhoudt deze constatering zich tot de huidige enorme uitgaven van het ministerie van Defensie? Welk deel van deze investeringen betreft het beveiligen van militaire objecten en de bredere veiligheidsstrategie?

De beveiliging van militaire objecten heeft de continue aandacht van Defensie en vormt een integraal onderdeel van de bredere veiligheidsstrategie. Defensie investeert doorlopend in organisatorische, bouwkundige, elektronische en personele maatregelen om de weerbaarheid en veiligheid van militaire objecten te versterken.

Het is echter niet mogelijk om eenduidig aan te geven welk deel van de totale defensie-uitgaven specifiek betrekking heeft op de beveiliging van militaire objecten. De kosten worden binnen de Defensiebegroting namelijk op verschillende begrotingshoofdstukken en projecten verantwoord. Zo worden beveiligingsmaatregelen die onderdeel uitmaken van vastgoed- en infrastructuurprojecten geraamd en verantwoord binnen het Defensiematerieelbegrotingsfonds (DMF, hoofdstuk 66), terwijl personele uitgaven voor eigen beveiligingspersoneel en eventuele externe inhuur worden begroot op hoofdstuk 10 van de Defensiebegroting. Daarnaast kunnen ook binnen andere investerings- en instandhoudingsprojecten beveiligingsaspecten zijn opgenomen die niet afzonderlijk als zodanig in de administratie worden vastgelegd.

2. Is de minister het met onze fractie eens dat de doelmatigheid en doeltreffendheid van de grote investeringen in defensie onder druk komen te staan als de beveiliging en de implementatie van de veiligheidsstrategie niet op orde is?

Nee, ik deel die stelling niet in algemene zin. Tekortkomingen op een specifiek onderdeel van de beveiliging betekent niet automatisch dat de doelmatigheid en doeltreffendheid van defensie-investeringen als geheel onder druk komen te staan. Wel neem ik de aanbevelingen van de Algemene Rekenkamer serieus. De veiligheid van onze mensen en materieel is cruciaal. Er wordt daarom sinds 2025 hard gewerkt aan het realiseren van een (integraal) verbeterplan. Hierbij ligt de focus op het versterken van een mix aan organisatorische, bouwkundige en elektronische maatregelen, waarbij u moet denken aan het versterken van bewakingspersoneel & beveiligingsspecialisten (organisatorische), aanpassingen van gebouwen & ruimtes (bouwkundige) en camera's en slimme systemen (elektronische maatregelen).

Ook wordt er in het verantwoordingsonderzoek door de Algemene Rekenkamer geadviseerd te voorzien in een centrale monitoring van de voortgang en implementatie van de prioriteiten uit de Veiligheidsstrategie voor het Koninkrijk der Nederlanden en deze te betrekken bij de voorgenomen evaluatie van de Veiligheidsstrategie. Het kabinet neemt dit advies heel serieus en zal dit meenemen in de al geplande tussentijdse evaluatie van de Veiligheidsstrategie voor het Koninkrijk der Nederlanden die in het najaar van 2026 wordt uitgevoerd.

3. Wat doet de minister om de 'defensie van defensie' (beveiliging van militaire objecten) op orde te krijgen?

Defensie neemt de beveiliging van militaire objecten zeer serieus. De veiligheid van onze mensen en materieel is cruciaal. Er wordt daarom sinds 2025 hard gewerkt aan het realiseren van een (integraal) verbeterplan. Hierbij ligt de focus op het versterken van een mix aan organisatorische, bouwkundige en elektronische maatregelen, waarbij u moet denken aan het versterken van bewakingspersoneel & beveiligingsspecialisten (organisatorische), aanpassingen van gebouwen & ruimtes (bouwkundige) en camera's en slimme systemen (elektronische maatregelen).

Defensie werkt hierbij volgens een risicogerichte aanpak zoals door de Algemene Rekenkamer aanbevolen. De focus ligt hierbij, conform aanbevelingen AR, op de meest cruciale objecten. Verder is er een investeringsprogramma van 40 miljoen euro opgezet om de grootste bouwkundige en elektronische tekortkomingen aan te pakken en is de personele capaciteit van beveiligingsspecialisten structureel opgeschaald.

4. Wat doet het kabinet om de coördinatie en implementatie van veiligheidsstrategie op orde te krijgen?

In het verantwoordingsonderzoek naar de bedrijfsvoering van de Veiligheidsstrategie van mei 2026 adviseert de Algemene Rekenkamer te voorzien in een centrale monitoring van de voortgang en implementatie van de prioriteiten uit de Veiligheidsstrategie en deze te betrekken bij de voorgenomen evaluatie van de Veiligheidsstrategie. Het kabinet neemt dit advies heel serieus en zal dit meenemen in de al geplande tussentijdse evaluatie van de Veiligheidsstrategie voor het Koninkrijk der Nederlanden die in het najaar van 2026 wordt uitgevoerd.

Hoofdpijnen omgang Defensie met vertrouwelijkheid van informatie

Defensie draagt de verantwoordelijkheid het parlement conform artikel 68 te informeren en de Kamers in staat te stellen hun controlerende functie te laten uitvoeren. In het kader van de verslechterde veiligheidssituatie en de noodzaak om gevoelige informatie te beschermen verstrekt het ministerie van Defensie bepaalde informatie uitsluitend vertrouwelijk aan de Tweede Kamer. Zoals wanneer openbaarmaking de nationale veiligheid, operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht, internationale samenwerking of de veiligheid van militairen en andere betrokkenen kan schaden.

Belangenweging

Veiligheid van de Staat	Relevant wanneer openbaarmaking van informatie de nationale veiligheid schendt. Dit kan gaan om beveiliging van gegevens met betrekking tot vitale sectoren waarvan de geheimhouding noodzakelijk is om de veiligheid van de staat te garanderen. Hieronder valt ook informatie met betrekking tot het tegengaan van terrorisme en militaire geheimen.
Internationale en diplomatieke belangen	De inhoud van vertrouwelijke gesprekken en onderhandelingen met vertegenwoordigers van andere landen en internationale organisaties, ook als dit de Nederlandse Staat niet direct schaadt, maar een andere Staat of organisatie wel. Informatie over andere landen valt hier ook vaak onder (bijvoorbeeld onderhandelingsposities en standpunten die niet openbaar zijn).
Vertrouwelijk verstrekte bedrijfsinformatie	Het openbaar verstrekken van bedrijfsgegevens die vertrouwelijk horen te blijven kan schade opleveren voor het bedrijf in kwestie. Onder andere de reputatieschade die de Staat hiermee oploopt kan schadelijk zijn voor het belang van de Staat.
Financiële en economische belangen van de staat	Economische of financiële belangen van de overheid zelf. Bijvoorbeeld aanbestedingen, lopende onderhandelingen of in relatie met een ander bestuursorgaan.

Vertrouwelijke informatie categorieën

Informatie uit plannen die inzicht geeft in de toekomstige krijgsmacht

- Details en getallen uit plannen, budgetten, investeringen, en prognoses.
- Details en getallen over materieel, operationele IT (wapensystemen), vastgoed en innovatie.

Informatie die inzicht geeft in de inzetbaarheid van de krijgsmacht

- Details en getallen over personele gereedheid, zoals capaciteit (instroom, uitstroom), specifieke kwaliteiten, vaardigheden of kennisgebieden.
Bijvoorbeeld informatie over de samenstelling (beroeps, reservisten, burgers) van defensieonderdelen of over tekorten van specialisten binnen de krijgsmacht.
- Details en getallen over materiele gereedheid, zowel militair materieel als operationele IT, zoals typen, specificaties, aantallen (verbruik, bestellingen en voorraad) en kwaliteit (gebreken, modificaties, onderhoud).

Bijvoorbeeld informatie over normen en tekorten BKI (Beleidskader Inzetvoorraden) of details over de materiele gereedheid per wapensysteem.

- Details en getallen over geoefendheid (oefeningen in Nederland en internationaal), zoals aantallen militairen, reservisten, betrokken burgers, specifiek materieel, specifieke ervaringen.

Informatie over operationele inzet

- Operationele details over inzet.
Bijvoorbeeld, informatie over voorraadniveaus, reactietijden van reserves, hoeveel reserves we hebben, posities van commandoposten en hoofdwapensystemen (zoals lanceerinstallaties, tanks, vliegtuigen, schepen) en dergelijke.
- Details over knelpunten of kwetsbaarheden die zich tijdens inzet hebben gemanifesteerd of zijn gerapporteerd, niet van de Nederlandse krijgsmacht noch van bondgenoten of de samenwerking daarmee (interoperabiliteit).
Bijvoorbeeld, informatie over tekorten (aan munitie of delen van wapensystemen), tekortkomingen in verbindingen of C2 systemen, niet beschikbaarheid van systemen e.d.

Operationele informatie van derden dan wel inlichtingendiensten

- Defensie is geen eigenaar van informatie van verdragsorganisaties (NAVO, EU, VN e.d.), bondgenoten en (commerciële) partners. Hiervoor zijn we gehouden aan de relevante wetgeving, verdragen, contracten en andere afspraken. Defensie maakt dus nooit operationele informatie van andere organisaties openbaar.
- Een bijzondere categorie informatie zijn inlichtingen die door de MIVD zijn verstrekt aan de defensie-organisatie. Ook al is de MIVD onderdeel van defensie, geldt ook hiervoor dat de MIVD daarvan eigenaar is en blijft van deze informatie. MIVD-informatie mag nooit openbaar worden gemaakt zonder toestemming van de MIVD.

Grondregels voor een sterke regie op het openbaar maken van informatie

1. Denk altijd na over het openbaar maken van informatie. Handel nooit op basis van routines of afwegingen en besluiten uit het verleden. Ontwikkelingen in de omgeving kunnen vereisen dat informatie meer geheimgehouden (of toch openbaar gemaakt) moet worden.
2. Dat informatie eerder al openbaar is gemaakt, is niet altijd een argument dat het weer kan. Opnieuw openbaar maken is altijd een bevestiging van al openbaar gemaakte informatie en vaak ook een verrijking hiervan (detaillering, actualisering, beoordeling, etc.).
3. Bescherm details bij het openbaar maken van informatie. Verstrek geen details over personen en personeel, materieel en IT, vastgoed, locaties, belangrijke gebeurtenissen en over operationele plannen, gereedheid en inzet. Als dat toch nodig is, dan neem je maatregelen om de verspreiding te beperken.
4. Zorg voor de juiste rubricering van informatie en handel daarnaar. Besef ook dat je zelfs ongerubriceerde informatie alleen op 'need-to-know' basis mag delen. Dit betekent dat ook deze informatie niet geschikt is om publiekelijk, bijvoorbeeld op internet, te publiceren.
5. Bespreek afwegingen over openbaarmaking en geheimhouding van informatie. Je collega's, leidinggevende en specialisten, zoals de beveiligingsfunctionaris, zijn er ook om hierbij te helpen. Bespreekbaar maken helpt ook om het bewustzijn hierover actueel te houden.